

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
C-SARJA N:o 9

Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1972

ISBN — 951 — 26 — 0000 — 5

ISBN 978-951-855-877-7 (PDF)

ARS BONI ET AEQUI

JUHLAJULKAISU
Y. J. HAKULISEN
70-VUOTISPÄIVÄNÄ
21. 1. 1972

HOVIOIKEUKSIEN TOIMINTATILAT

TAUNO ELLILÄ

Voidakseen toimia kunnolla ja täydellä teholla sekä oikeudenhoidon arvon mukaisesti hovioikeutemme tarvitsevat tarkoituksenmukaisia ja nykyaikaisia *tuomioistuinrakennuksia* ja *sisätiloja*.

Nykyinen olotila on ollut lisääntyvistä työruuhkista huolimatta yleensä vielä siedettävä, mutta eri hovioikeuksien taholta ja äskettäin Suomen hovioikeuksien tuomariyhdistyksen kirjelmässä on oikeusministeriön huomiota kiinnitetty hovioikeuksien toiminnan ulkoisten mahdollisuuksien tuntuvaan parantamiseen, kun oleellisia muutoksia on tapahtunut ja lisää lähiaikoina tulee tapahtumaan.

Vanhimmat hovioikeutemme, Turun ja Vaasan hovioikeudet, toimivat vanhoissa rakennuksissa. Itä-Suomen hovioikeus on aluksi Kuopiossa vanhassa huonekalutehtaan rakennuksessa toimittuaan saanut vuonna 1968 uuden, vartavastaiseksi hovioikeus-taloksi rakennetun talonsa. Uusin, Helsingin hovioikeus, toimii Helsingissä Kaivopuiston tyvässä sijaitsevassa, alkujaan yksityisiin tarkoituksiin rakennetussa »marmoripalatsissa».

Hovioikeuksien asioiden käsittely on muutoksenhakuasioissa näihin asti ollut valtalunteeltaan kirjallista menettelyä, mikä seikka osaltaan on auttanut toimeen tulemistä nykyisin rakennuksin ja istuntosalein. Milloin hovioikeudet ovat käsitelleet ensimmäisenä oikeusasteena niille kuuluvia rikosasioita, niin tilan ahtautta on välistä esiintynyt näissä sinänsä harvemmin esiintyvissä jutuissa, erityisesti Helsingin hovioikeudessa, jossa nykyisin voimassa olevien säännösten mukaan käsitellään enin osa korkeampien virkamiesten virkasyytejuttuja.

Ruotsissa on universaaliseen tapaan jo siirrytty hovioikeusmenettelyssä pääsääntöisesti *suulliseen menettelymuotoon*, jossa pääsevät oikeuksiinsa useat muutkin modernin prosessin pääperiaatteet, kuten julkisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatteet. Ruotsista saadut kokemukset — samoin myös muiden sivistysvaltioiden kokemukset — osoittavat, että näin uudenaikaiseksi järjestetty ylioikeusprosessi on omiaan lisäämään kansalaisten luottamusta tuomioistuinlaitosta ja oikeudenhoitotoimintaa kohtaan. Meillä Suomessakin on viime aikoina useilta tahoilta, myös oikeusminis-

terin eduskunnalle antamin ennakkoselostuksin (kevätkaudella 1971), valotettu näkökohtia, linjoja ja pääpiirteittäisiä suunnitelmia hovioikeusmenettelyn uudistamiseksi moderniin tapaan suulliseksi ja julkiseksi, tietyin järkeväsuhtaisain rajoituksin. Omalta kohdaltani olen ollut sitä mieltä, että suullisuus ja julkisuus olisivat lähtökohtasääntöinä ja sitten tarkemmin säädettäisiin ne tapausryhmät, joissa voitaisiin edelleenkin tyytyä kirjalliseen menettelymuotoon. Meillä ei olisi mentävä niin pitkälle kuin Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaaressa on tehty, vaan suullinen olisi käsittely ainoastaan silloin kun lähinnä jutun todistelupuolen kannalta se olisi tarpeellista.

Suullisvaltaiseen hovioikeusmenettelyyn siirryttäessä Suomessa mielestäni tarvitaan ensinnäkin *nykyisten hovioikeuksien ulkoisten toimintamahdollisuuksien tuntuvaa parannusta* ja lisäksi myös *muutaman uuden hovioikeuden perustamista*. Sivuutan tässä yhteydessä ne kysymysryhmät, joita liittyy uusien hovioikeuksien perustamissuunnitteluihin, mutta ohjelmanluontoisesti korostan kuitenkin sitä, että juuri uusia oikeustaloja suunniteltaessa ja rakennettaessa olisi huolellisesti mietittävä, mitä oikeustalolta tarkoituksenmukaisesti vaaditaan. Oikeustalo olisi nimittäin alun perin rakennettava mahdollisimman hyvin nimenomaan oikeudenkäynnillisiä toimintoja palvelevaksi ja tarpeeksi tilavaksi ottamalla huomioon oikeuslaitoksen kehityssuunnitelmat myös rakennuksen toimintatilojen osalta (huoneluvut ja -koot jne).

Nykyisten hovioikeuksien tilan tarve tulisi uudistuksen jälkeen huomattavasti suurentumaan ja sen vaatimiin lisätöihin olisi jo ajoissa ryhdyttävä. On tietysti vaikeaa tarkkaan arvioida, mitä laajennuksia ja lisäyksiä tai uusia rakennuksia tarvitaan. Tarkoituksenani ei tässä ole yksityiskohtaisen suunnitelman esittäminen, vaan ainoastaan käytännön tarpeiden tyydyttämisen korostaminen yleensä. Mutta yhtenä vakavasti otettavana ennusteena saanee pitää hovioikeuksien tuomariyhdistyksen vereksintä ilmoitusta oikeusministeriölle (1971), että lisätiloja tarvittaisiin ottamalla huomioon, että uusia hovioikeuden jaostoja tulisi saada Turun hovioikeuteen kolme, Vaasan ja Itä-Suomen hovioikeuksiin kumpaankin kaksi sekä Helsingin hovioikeuteen neljä. — Itse katson, että vaikka meillä — ehkä perättäisesti — tullaan perustamaan uusiakin hovioikeuksia, niin silti ennestään toiminnassa olevat hovioikeudet tarvitsevat jaostojen vahvennusta. — Tietysti uusien jaostojen perustaminen ja uusien hovioikeuksien aikaansaaminen vaatii lisääntyneitä määrärahoja valtion kannalta. Mutta yksityisten kansalaisten kannalta helpotettu ja nopeutettu pääsy oikeussuojatulokseen on niin tärkeää, että siihen on varoja uhrattava.

Hovioikeustuomarien mielestä — heitä on hovioikeuksissa tätä nykyä yhteensä 170 — hovioikeuden jokainen osasto tarvitsisi oman *istuntosalinsa*. Mitä tulee istuntosalien kokoon, niin olisi vältettävä niiden rakentamista liian pieniksi ja mataliksi. Itä-Suomen hovioikeuden jaostojen istuntohuoneisiin tutustuessi jo ulko-

puolinen havaitsee ja siellä toimivat jäsenet sitäkin paremmin ovat saaneet tuntea, että istuntohuoneet ovat jääneet liian ahtaiksi, ilmatilan ollessa riittämätön jo noin 3 tunnin yhtämittaisen istunnon pidon jälkeen. Yleisötiloja ei sielläkään ole juuri lainkaan. — Itä-Suomen hovioikeuteen on kyllä rakennettu yksi vartavastinen suullisten käsittelyjen istuntohuone. Mutta se on jäänyt pinta-alaltaan liian pieneksi sekä korkeudeltaan kovin matalaksi. Tätä epäkohtaa olisi vältettävä uusia oikeustaloja suunniteltaessa. Tässä tarvitaan paljonkin tuomarillista asiantuntijan silmää eikä ainoastaan arkkitehdin näkemystä: molempien yhteissuunnittelua.

Lisäksi hovioikeustuomarit ovat ehdottaneet, että hovioikeustalossa tulisi olla neuvotteluhuone, syyttäjän huone, asianajajain ja todistajien huoneita sekä yhteisiä sosiaali-tiloja, kirjasto-, arkisto- ja kansliahuoneita ym. Näitä esityksiä on pyrittävä kaikin tavoin tukemaan. — Suullisten käsittelyjen lisääntyessä olisi oltava sopivaa tilaa erityisesti myös vangin tahi useiden vangittujen istunnonaikaisena säilytystilana.

Kohtuuton ei ole vaatimus, että jokaisella hovioikeuden tuomarella tulisi olla oma työhuoneensa. Esittelijöillä niin ikään pitäisi olla nykyistä paremmat työskentelymahdollisuudet. Sihteeri ja kanneviskaali apulaisineen tarvitsevat tietenkin lisätilaa työmäärien jatkuvasti lisääntyessä. Muullekin virka- ja palveluskunnalle olisi varattava tarkoituksenmukaiset työtilat.

Hovioikeuksilla on jo tätä nykyä suuri merkitys *ennakkotapausten* antajina, kun hyvin monet asiat jäävät joko lain eväessä muutoksenhaun tai asianosaisten tyytyessä päätökseen juuri hovioikeusratkaisujen varaan. Hovioikeuksillamme tulisi olla ei ainostaan juttujen kerta kerralta oikein ratkaisemisen kannalta vaan hyvien prejudikaattien saamisen kannalta ylioikeuden arvon mukaiset *oikeustapauskokoelmansa* ja *kirjastonsa*. Kyllähän meillä on hovioikeuskirjastoja ja niille määrätty huolehtijansa (tavallisesti joku jäsenistä tai esittelijöistä jonkinlaista lisäpalkkiota vastaan). Mutta yleensä valitetaan kirjojen hankkimiseen tarkoitettujen määrärahojen pienuutta. Sopivia uushankintakohteita hovioikeuden kirjastonhoitaja voi saada oikeusalan ammattilehdistä ja myös Eduskunnan kirjaston perusteelliset hankintaluettelot antavat ohjausta uutuuksien löytämiseen, erityisesti myös ulkomaisten siviili-, rikos- ja prosessioikeudellisten lakiehdotusten käsiinsaamiseen. Kyllähän hovioikeuksien jäsenillä ja esittelijöillä on omia oikeusalan kirjoja ja lakien virallisvalmistelutöitä, mutta on kohtuutonta vaatia, että he aina itse hankkisivat tarvittavaa kirjallisuutta, kun juridiikan alalta ilmestyy niin paljon kirjoja ja kun erikoisteoksia monikaan ei itse usein tarvitse. Jonkin suuren jutun selvittämisessä olisi eduksi saada käyttää hovioikeuden kirjastoon hankittua, juuri jutun alan erikoissäännöksiä valaisevaa kirjallisuutta. Esittelijä voisi esittelymemoriaalissaan tällaiseenkin kirjallisuuteen viitata ja jäsenet voisivat tarvittaessa vielä itsekkin tarkistaa viitattuja lähdekohtia. Hovioikeuskirjaston käyttöä ja juttujen oikeudellisen puolen tut-

kintaa mielestäni edistäisi huomattavasti se, että hovioikeuksiin saataisiin erityisiä tutkimussihteerejä (tietysti samaa tarvetta on myös ylimmissä tuomioistuimissamme KKO:ssa ja KHO:ssa).

Hovioikeuksissamme on kyllä ennestäänkin omia prejudikaattikokoelmia. Mutta niitä voitaisiin täydentää ja monipuolistaa ja niiden tulisi olla asiantuntevasti järjestettyjä ja mieluummin erityisiin hakutelineisiin sijoitettuja. Ulkomaisista järjestelyistä saisi meille sopivaa mallia. Näidenkin kokoelmien sijoittamiseen olisi meillä varattava uusissa hovioikeuksissa — ja mahdollisuuksien mukaan myös nykyisissä hovioikeuksissa — tarpeeksi tilaa, mikä lisäisi kokoelmien käytettävyyttä.

Prejudikaattikokoelmien ja kirjastojen lähiyhteyteen olisi järjestettävä tarpeellisia työskentelypöytiä ja istuimia.

Käydessäni hovioikeuskirjastoissa ja saatuani niistä muutoinkin tietoja olen pannut merkille, että niissä on erinäisiä harvinaisia, ehkä maassamme ainutlaatuisiakin teoksia sekä virallisjulkaisuja. Kirjastojen teokset ovat yleensä vankasti sidottuja, ja esim. Helsingin hovioikeuden kirjaston kirjojen ulkoasusta on jopa ulkomaalainen hovioikeudessa kävijä antanut kiittävän lausunnon. Mutta tilanahtautta potevat hovioikeuden kirjastotkin.

Kysellessäni useilta hovioikeuksien jäseniltä ja virkamiehiltä kirjastojen käyttöön kuuluvista seikoista sain sen kuvan, että kommentaarimuotoisista hakuteoksista saa nopeimmin vastauksen haluttuun kysymykseen. Niin ikään pidettiin tärkeänä tutustumismahdollisuutta saman alan ruotsalaisiin teoksiin ja virallisjulkaisuihin (etenkin seikkaperäisiin lakiehdotuksiin ja komiteanmietintöihin).

Suosittelavana pitäisin sitä, että jokaisella hovioikeuden jaostolla olisi pöydällään tai lähikaapissa käsiin saatavissa lakikirjojen lisäksi tietty määrä kaikkein tärkeintä juridista kirjallisuutta, josta nopeasti saisi vaikka istunnon aikana tarkistuksen tai vastauksen johonkin kysymykseen.

Kun ulkomailla suunnitellaan kaikinpuolista tuomioistuinlaitoksen uudistamista, on erityisesti kiinnitetty huomiota tuomioistuinten omien kirjastojen aikaansaamiseen, järjestämiseen ja jatkuvaan täydentämiseen. Tähän puoleen olen Suomenkin osalta edellä tahtonut huomiota kiinnitettäväksi.

Hovioikeustalo on tarkoituksenmukaisin silloin, kun se alun perin on suunniteltu juuri omaan tarkoitukseensa ja suunnittelussa on onnistuttu. Kuopion uutta hovioikeustaloa onkin mielestäni pidettävä saavutuksena tuomioistuinlaitoksemme kehittämisessä. Ja tuon talon yhteydessä toimivat nykyisin myös tuomiokunnan kanslia ja Itä-Suomen vesioikeus. Tosin siinä on ilmennyt myös puutteitakin, joita olisi vastaisuudessa vältettävä. Talon ulkoasu ei mielestäni ole onnistunut. Muutamat kuopiolaiset hovioikeuden neuvokset sanoivat, että talo näyttää ulkoapäin enemmän melkeinpä sotilaalliselta sementtibunkkerilta kuin laaja-alueisen yli-oikeuden rakennukselta, jolta odottaisi jonkin verran juhluvuuttakin

tarkoituksenmukaisuuden lisäksi. Kun itse olen kaupungilta lähestynyt tuota uutta hovioikeustaloa, niin en ole välttynyt vaikutelmalta, että siinä on pikemminkin suuren liikeyhtymän lujasti rakennettu varastotalo kuin ylioikeuden palatsi. Mutta talon sisätilat ovat uusiasialliset ja — sikäli kuin maallikkona olen asioita katsellut — hyvin rakennetut. Sisääntuloaula on kaunis ja uutuutena, hyvin tarpeellisena, on eräitä sellaisia työhuonetiloja — mm. sosiaalitylöitä — joita ei vanhemmissa hovioikeustaloissamme ole. Erikoisuutena, mutta toivottavasti myös käytännöllisenä uutuutena, Itä-Suomen hovioikeudessa on siirrettävät arkistohyllyt, joilla ehkä ajatellaan säästettävän tilaakin. Epäkohdilta tuntuu — ja niin ilmoittavat tuntevansa hovioikeustuomarit itsekkin — huoneiden ja käytävien liiallinen mataluus. Tässä suhteessa olisi pitänyt kysyä enemmän hovioikeustuomarien mielipidettä, ja tulevaisuudessa on oikeusministeriönkin syytä välttää samaa epäkohtaa uusissa oikeustaloissa. Lisäksi on huomattu, että Itä-Suomen hovioikeudessa on jo nyt tilan ahtaus, ja lisätiloja onkin jo toivottu. Yleisesti ja asian-tuntevasti pidetään suullisten käsittelyjen huonetta liian pienenä ja matalana.

Hovioikeustaloissa olisi tulevaisuudessa varattava riittävästi tiloja myös erilaisten nykyaikaisten konttori- ja työskentelykoneiden sekä tarpeellisten välineiden sijoittamiseen. Niiden avulla edistetään hovioikeuden työn rationalisointia ja nopeuttamista.

Hovioikeuksien sisätilojen järjestelyissä olisi meillä kiinnitettävä nykyistä paljon enemmän huomiota siihen, että menettelymuodon kehittyessä suullisvaltaisemmaksi ja julkiseksi myös yleisölle varataan riittävästi tilaa ja tarpeelliset penkit tai tuolit oikeudenkäyntien seuraamista varten. Hyvin järjestetyt yleisön tilat ovat ulkomailla tavallisia. Yleisöjulkisuusperiaate ei toteudu ilman käytännöllisiä mahdollisuuksia. Nyt esim. Itä-Suomen hovioikeuden suullisten käsittelyjen huoneeseen ei mahdu yleisöä juuri lainkaan. Helsingin hovioikeudessa on tämä puoli jo paremmassa järjestyksessä, ja siltä pohjalta olisi sisätilajärjestelyjä kehitettävä uusia hovioikeustaloja rakennettaessa tulevaisuudessa. Kun aikoinaan tutustuin Oslossa toimivaan ylioikeuteen, niin siellä oli yleisötiloja riittävästi ja yleisöä opastettiin istunnon seuraamiseen kohteliaalla ja asianmukaisella tavalla, mikä varmaan osaltaan edistää yleisön käsitysten oikeaan suuntaan kehittymistä tuomioistuineläytöksen toiminnasta.

Nykyisin toimivien hovioikeuksien kohdalla on edellä korostusti tullut tilanpuute kaikkein huutavin Helsingin hovioikeudessa. Hovioikeuden tuomarien mielestä siellä joudutaan työskentelemään — jutturuuhkien lisääntyessä ja jättiläisjuttuja käsittelemään jouduttaessa — melkein sietämättömissä ulkoisissa olosuhteissa. Tästä on äskettäin nimenomaan huomautettu hovioikeustuomarien kirjelmässä oikeusministeriölle. Käydessäni Helsingin hovioikeudessa olen itsekkin todennut nykytilojen puutteellisuudet. Niinpä esim. on jokin valiokunta työskennellyt rappukäytävän tasanteella, mikä ei ole asianmukaista eikä saata tapahtua ilman ulkoista häiriötä.

Työhuoneiden puute on käsittämätön. Itse hovioikeustalo on kyllä arvokas, jyhkeän kaunis, mutta talolla ei ole tarpeellista kokoa hovioikeuden toiminnan valtavan kasvun johdosta ja sisätilat ovat käyneet armottoman pieniksi. Toivottavaa olisi, että tässä suhteessa valtiovalta yrittäisi aikaansaada parannuksia aivan ensi tilassa.

Vanhimmat hovioikeustalot Turussa ja Vaasassa ovat ulkoisen arvokkuuden puolesta mainittavia. Huoneita ei liika mataluus rasita.

Suomen tuomioistuinten toiminnassa ja ulkoisissa olosuhteissa on tietysti pääasiana tuomioistuinten toiminnan moitteettomasti hoitaminen tuomarien sekä asianosaisten kannalta. Mutta toisaalta olisi tuomioistuinrakennusten ja istuntosalien oltava myös yleisön kannalta tarkoituksenmukaisia ja valtion arvon mukaisia. Ulkomaiset tuomioistuinrakennukset kuuluvat yleensä nähtävyyksien joukkoon. Kun meillä Suomessakin hovioikeuksissa aika ajoin käy ulkomaisia lakimiehiä tai muita asiasta kiinnostuneita, niin meilläkin on kyllä yhtä ja toista heille esiteltävää. Onhan vanhemmilla hovioikeuksillamme jo pitkä historiansakin. Turun hovioikeushan täyttää kohta jo 350 vuotta. Mutta kun uusia hovioikeustaloja ryhdytään suunnittelemaan, niin oikeustalojen ja -salien osalta olisi syytä ottaa huomioon nykyistä vahvasti tilavammat ja »näyttävämmätkin» järjestelyt. Muutoin voi etenkin vieras saada sen käsityksen, ettei Suomi näytä kovinkaan vaalivan oikeuslaitostaan. Valitettavasti meillä Suomessa on tässä suhteessa paljonkin parantamisen varaa. Ehkä ei ole tehty kaikkia tarpeellisia parannusehdotuksiaan, ja oikeusministeriö, jolle esityksiä on aika ajoin tehty, on monesti valitellut, ettei parannuksiin ole ta-
loudellisia mahdollisuuksia.

Vain melko harvoin on lakimiestenkään keskuudessa puututtu niihin ulkoiisiin epäkohtiin, joita tuomioistuinlaitoksemme toiminnassa esiintyy. Tätä taustaa vastaan on mieleeni erityisesti jäänyt se, että hovioikeudenpresidentti *Y. J. Hakulisella*, jolle tämä juhla-kirja on omistettu, on ollut silmää ja aikaa havaita parannusta kaipaavia kohtia ja osoittaa linjoja positiiviseen suuntaan. Niinpä hän jo vuosia sitten julkisesti esitti erityisen Helsingin oikeuspalatsin rakentamista. Siihen voitaisiin yhdistää ylimmät helsinkiläiset tuomioistuimemme. Se olisi Hakulisen mukaan oikealla paikallaan, ja kuvastamassa lainkäytön ja lainsäädännön yhteenkuuluvuutta, vastapäätä eduskuntataloamme, nykyisellä aseman alueella. Nykyisin on meillä korkeimmalla oikeudella ja korkeimmalla hallinto-oikeudella kovin ahtaat ja rajoitetut ulkoiset toimintamahdollisuutensa eikä niille kummallekaan ole uutta oikeustaloa aikaansaatu, vaikka muutama vuosi sitten puhuttiin, että KHO saisi oman uudenaikaisen oikeustalonsa. Presidentti Hakulinen on tunnetusti kiinnittänyt huomiotaan myös hovioikeuspiirinsä tuomiokuntien kansliarakennuksiin sekä käräjätiloihin pyrkien aikaansaamaan kohennusta tässäkin suhteessa. Tämä on esimerkillistä toimintaa ja huolehtimista hovioikeuksille kuuluvasta yleisestä

valvonnasta. — Mielestäni myös hovioikeuksien kanneviskaalien sopisi tarkastusmatkojensa yhteydessä kuulostaa tuomarién toivomuksia kansliahuoneistoista ja käräjätaloista sekä aiheen mukaan tehdä omia parannusesityksiään, sillä kaikissa uusimmissa virastotaloissakaan sijaitseville käräjähuoneistoille ei ole täysin onnistuttu aikaansaamaan tarkoituksenmukaisia toimintatiloja.

Valtiovallan olisi tutkittava kaikkia parannusta kaipaavia kohtia sekä suunniteltava asianmukaisia ratkaisuja. Se on valtion arvon mukaista. Se on myös oikeutta hakevien kansalaisten edun mukaista. Se parantaa tuomioistuinten toimintamahdollisuuksia ja lisää kansan luottamusta oikeuslaitosta kohtaan.

Tuomioistuinlaitokselta vaaditaan paljon. Sille on myös annettava mm. parantuneet ulkoiset toiminnan mahdollisuudet.